

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Att spela vad man vill

– en kvalitativ studie om pianoundervisning vid en kulturskola

Författare: Andreas Lennartsson

Handledare: Pia Bygdéus

Termin: HT16

Ämne: Musikpedagogik

Nivå: Grundläggande

Kurskod: 2MUÅ4E

Abstrakt

Titel: Att spela vad man vill – en kvalitativ studie om pianoundervisning vid kulturskolan

English title: To play what you want – a qualitative study regarding piano education at a Swedish school of art

Language: Swedish

Nyckelord: piano, pianoundervisning, låtar, stycken, övningar, urval, pianolärare, kulturskola

Syftet med denna kvalitativa studie är att undersöka undervisning som ges i instrumentet piano på en kulturskola i Sverige gällande samverkan, maktbalans och initiativtagande, få en bild av hur valet av låtar, stycken och övningar går till. Studien utgår från frågeställningar med fokus på läraren, hur urvalet går till, och vad som sägs och görs under valet av låtar, stycken och övningar. Studiens data samlades in genom observationer där anteckningar förts som analyserats med utgångspunkt i att kunna urskilja olika aspekter på undervisningen. Resultatet visar att urvalsprocessen sker på olika sätt. Vid vissa tillfällen påverkas valet av material av tiden på året och den traditionella musik som årstiden medför. Andra gånger väljs musik utifrån en lärobok. I vissa situationer får eleven ta mer eller mindre initiativ i urvalet. Detta sker antingen efter uppmuntran till inflytande från läraren eller på elevens initiativ.

Tack till er som lät mig genomföra observationer av er undervisning. Utan er hade denna studie inte varit möjlig. Tack till min handledare som agerat bollplank och som hjälpt tillbaka på rätt väg när saker och ting gått snett eller stannat av. Tack till mina studiekamrater för allt stöd och sällskap. Tack till min sambo som inte klagat allt för mycket på bristen av utfört hushållsarbete från min sida.

Innehåll

1 Inledning och bakgrund	1
2 Syfte och frågeställning	2
3 Tidigare forskning	3
3.1 Moderniseringen av kulturskolan	3
3.2 Lärares värderande	4
3.3 Maktbalansen då och nu	5
3.4 Sammanfattning av tidigare forskning	5
4 Metod och design	7
4.1 Val av metod	7
4.2 Dörröpnare	7
4.3 Avgränsning och datainsamling	7
4.3.1 Stegvis datainsamling	7
4.4 Analys av det insamlade materialet	9
4.5 Etiska ställningstaganden och avvägningar	10
5 Resultat	11
5.1 Samverkan	11
5.1.1 Alfa	11
5.1.2 Beta	12
5.1.3 Gamma	12
5.1.4 Konklusion: Samverkan	13
5.2 Makthavare	14
5.2.1 Alfa	14
5.2.2 Beta	15
5.2.3 Gamma	15
5.2.4 Konklusion: Makthavare	16
5.3 Initiativ	16
5.3.1 Alfa	16
5.3.2 Beta	17
5.3.3 Gamma	17
5.3.4 Konklusion: Initiativ	18
5.4 Sammanfattning av resultat	19
6 Diskussion	20
6.1 Lärarens urval	20
6.1.1 Lösblad kontra läroböcker	20
6.1.2 Riktning och struktur	21
6.2 Att fråga om lov	21
6.3 Uthållighet och koncentration	22
6.4 Initiativ	23

6.5 Att lära sig själv _____	24
6.6 Metoddiskussion _____	24
6.7 Förslag på fortsatt forskning _____	25
Referenser _____	I
Bilaga _____	III
E-postmeddelande till deltagande lärare _____	III

1 Inledning och bakgrund

Jag gick aldrig på någon kommunal kulturskola, så den erfarenheten har inte jag. Istället satt jag hemma med mitt Casio-keyboard och min dator där jag i lugn och ro kunde lära mig spela ackord och melodier. Det var glädjande att själv få välja vilka låtar jag ville lära mig vilket gjorde att motivationen att öva kom på köpet. Minnen om hur mina favoritlåtar, av band som bland annat *Sum 41* och *Iron Maiden*, förvandlades till vackra pianoversioner efter det att jag sökt upp en videolektion på YouTube är exempel på detta. Jag minns hur jag lärde mig temat till storfilmen "Pirates of the Caribbean" genom en kombination av ackordanalyser, videolektioner och härmande. Det hände inte ofta att jag lärde mig en låt eller ett stycke till hundra procent genom videolektioner eller liknande. När jag hade kommit en bit tog jag mig an att lära resterande delar på egen hand. Det var dessutom frestande att söka upp instruktioner för hur andra intressanta låtar skulle spelas. En hel värld av musik öppnade sig när jag själv var chef över urvalet.

Egen erfarenhet från den kommunala kulturskolan består endast av berättelser från vänner och bekanta, med skildringar om hur de gick till sin instrumentallärare en eftermiddag i veckan för att spela låtar de inte fann någon glädje i att framföra. Detta för att eventuellt sluta gå till dessa lektioner och så småningom låta det de lärt sig rinna ut i sanden. Detta har gett mig en bild av kulturskolan som en plats där eleven inte har något inflytande över materialet som används i undervisningen, vilket skulle kunna vara en ensidig uppfattning. Med denna studie vill jag undersöka och utmana mina egna erfarenheter och uppfattningar om kulturskolan med utgångspunkt i att jag i framtiden själv är öppen för att undervisa i piano. En inblick i hur verksamheten vid en kulturskola ser ut genom en studie med fokus på urvalet av låtar, stycken och övningar kommer vara intressant för mig som blivande musiklehrare, såväl som verksamma musiklehrare, att ta del av.

2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att få en bild av undervisningen som ges i instrumentet piano på en kulturskola i Sverige gällande samverkan, maktbalans och initiativtagande i processen där låtar, stycken och övningar väljs ut. Följande frågeställningar har formulerats:

- *Hur går läraren tillväga för att bestämma urvalet av låtar, stycken och övningar i undervisningssituationen?*
- *Vad gör och säger samt hur reagerar läraren i situationer när urvalet sker?*

3 Tidigare forskning

I detta kapitel redovisas urval av tidigare forskning med utgångspunkt i moderniseringen av kulturskolan, maktbalansen då och nu, och lärares värderande.

3.1 Moderniseringen av kulturskolan

I den alldeles färskaste kulturskoleutredningen från statens offentliga utredningar (SOU 2016:69) står skrivet att kulturskolan inte ser likadan ut idag som den gjorde innan Kommunförbundets upplaga av ”Den kommunala musikskolan” från 1976. I utredningen från 1976 presenterades en lista med mål för ämneskurserna. Det mest intressanta målet i förhållande till denna studies titel ”Att spela vad man vill” beskriver hur kulturskolan skulle presentera olika typer av musik för eleverna. I och med den reviderade upplagan som lades fram under 1980-talet flyttades fokus från undervisning av endast de mest begåvade eleverna till att finnas till för alla barn med fokus på deras behov och önskemål. Efterföljande denna förändring började allt fler dåvarande musikskolor erbjuda undervisning i andra ämnen än musik och omvandlades därmed till kulturskolor (SOU 2016:69, s 58-59).

Bilden av kulturskolan som målas upp av Rostvall och West (2001, s 170) beskriver maktbalansen mellan lärare och elev i kulturskolan. I studien observerar de att elevens intresse får mindre utrymme i undervisningen än lärarens planering. Holmberg (2010) menar att populärmusikens intåg i undervisningen vid kulturskolan kan ha påverkat maktbalansen eftersom elever kan besitta likartad, om inte ytterligare, kunskap om olika genrer jämfört med läraren (s 24-25). Den moderna kulturskolan är präglad av individuell anpassning enligt Holmberg (2010, s 171-172). Under Holmbergs intervjustudie framkommer det åsikter från pedagoger kring hur dagens elever saknar samma uthållighet och disciplin som de hade förr. Det talas om hur eleverna har vant sig vid att kunna skapa musik genom endast ett knapptryck (s 92-94). Detta visar på att den moderna musiken i samverkan med teknikens utveckling har haft sin inverkan på undervisningen. Vad som dock kan kopplas till förändringarna som infördes 1976 (SOU 2016:69, s 57-58) är hur dagens elever sägs ta mer plats över hur undervisningen utformas. Detta jämfört med dåtidens elever som kunde anpassa sig och göra som läraren ville (Holmberg 2010, s 94-97). En pedagog i Holmbergs studie lyfter fram hur det i dagens kulturskola är svårt att följa en lärobok från pärm till pärm på grund av

kravet på elevanpassad undervisning. Istället får kopian spela en central roll i framställningen av undervisningsmaterial. Holmberg tolkar detta som att kopian representerar det fria valet jämfört med en lärobok som begränsar inflytandet hos både lärare och elev (s 107-108). Fastän elever i dagens kulturskola verkar ta mer initiativ och plats i undervisningen menar Holmberg att lärarnas bild av elevernas intressen verkar vara styrda av massmedias föreställningar. I förlängning kan detta leda till att elevernas verkliga önskemål färgas av lärarnas uppfattningar och är i händerna på massmedias föreställningar (Holmberg 2010, s 178). Moderniseringen av musikutbildningen är även något som Kempe och West (2010) tar upp och menar att det blivit lättare att lära sig själv genom olika tekniska källor för information och genom digitala musikprogram. Kempe och West menar att denna utveckling har förändrat maktförhållandena mellan lärare och elev och att läraren inte längre är nödvändig för att eleven ska kunna skaffa sig färdigheter i ett instrument (s 79).

3.2 Lärares värderande

Markensten (2006) har genomfört intervjuer med elever som ger olika svar på varför de slutade i den kommunala musikskolan. Några av dessa berör val av låtar och stycken i undervisningen. En majoritet av de som intervjuats uttalar sig om hur de själva vill få en möjlighet att bestämma vilka låtar och stycken som ska spelas. En elev beklagar sig över hur tråkiga och barnsliga låtar hon fick spela. En elev som gärna ville sjunga soul fick inte göra detta för läraren som istället valde ut låtar ur andra genrer. Samma elev lyfter en intressant tanke kring hur läraren troligtvis hade en tanke bakom materialet. En tanke kring hur materialet skulle främja elevens utveckling. Eleven lyfter dock åsikter om vikten av att få ”vara med och bestämma” (s. 12).

Även fast elevinflytande är synligt i undervisningen är det inte säkert att elevens önskemål blir uppfyllda. Detta visar Kempe och West (2010), med referens till Rostvall och West (2001), på i ett exempel från en gitarrlektion där eleven i fråga spelar en egenvald låt utan mycket fokus från läraren. Läraren beskrivs spela med i låten utan några vidare kunskaper kring text och sångmelodi. Inga insatser görs heller av läraren för att lära sig låten. Så mycket värde sätter inte läraren på elevens egna musikval. Att som elev få möjlighet att välja musik som används i undervisningen är positivt för motivationen att lära sig. Att använda musik i undervisningen som eleven själv tycker om är också gynnsamt för meningsskapandet (s 99-101). Kempe och West refererar till Kress (2010) som vidare menar att eleven ger materialet en mening genom tidigare

erfarenheter och intressen (2010, s 99). Ett citat från en elev ur Markenstens studie tyder på att undervisningsmaterial som inte tilltalar eleven gör undervisningen mindre stimulerande. Eleven talar om hur den ”knepig” och ”urtråkig” repertoaren bidrog till att intresset för att lära avtog. Även den stora mängden noter i undervisningen nämns som en faktor för att intresset avtog (2006, s 13).

3.3 Maktbalansen då och nu

Det som Rostvall och West (2001, s 170) skriver om angående den skeva maktbalansen de upplevde, är intressant att jämföra med den nyligen utgivna kulturskoleutredningen (SOU 2016:69). I den utredningen beskrivs att många av landets kulturskolor sätter värde i att ”möta barn och unga i den kultur där de befinner sig” (SOU 2016:69, s 92). Utredningen har även tagit fram förslag på nationella mål för kulturskolan som regeringen rekommenderas lägga fram för riksdagen. De mål som är relevanta för studien pekar på att kulturskolan bör ha en genremässigt bred verksamhet med en tillämpad pedagogik som ”utgår från barnets egna erfarenheter och intressen”. I de föreslagna målen nämns även att barn och unga ska ges goda förutsättningar för att kunna ha inflytande över verksamheten (s 203). Kempe och West (2010, s 82) menar att lärare kan göra vissa didaktiska val för att rikta elevens fokus åt en önskvärd riktning för att beröra den kunskap som står i fokus och detta kan i sin tur ge en upplevelse av samverkan. Kommunförbundets riktlinjer som togs fram under 1970- och 1980-talet har till synes påverkat verksamheten. Men framför allt är det kulturskolans olika förutsättningar och de lokala kulturtraditionerna som präglat undervisningen (SOU 2016:69, s 67-68).

3.4 Sammanfattning av tidigare forskning

Tidigare forskning visar på en tydlig förändring i tiden när det gäller val av låtar, stycken och övningar i kulturskolan. Det är intressant att observera förändringar i verksamheten. En tidslinje framträder i litteraturen:

- **1976** – Kommunförbundet lägger fram ”Den kommunala musikskolan” där undervisningens avsikter specificeras. En av dessa punkter beskriver hur den dåvarande musikskolan ska introducera eleven för olika typer av musik.
- **1980-talet** – En reviderad upplaga av 1976 års ”Den kommunala musikskolan” släpps och undervisningens fokus föreslås förflyttas från de mest talangfulla elever till att finnas till för alla barn och unga.

- **2001** – Rostvall och West genomför en studie som uppmärksammar hur maktbalansen i kulturskolans klassrum är något skev. De beskriver hur elevens intressen får liten plats i undervisningens design. De beskriver även ett klassrumsexempel där en elevs önskemål av undervisningsmaterial inte intresserar läraren.
- **2006** – Markensten genomför en intervjustudie på Stockholms kulturskola där elever lyfter åsikter kring hur undervisningen blir mer stimulerande om de själva får välja vilka låtar eller stycken de lär sig.
- **2010** – Holmberg intervjuar flera kulturskolelärare som menar att eleven har förändrats. Lärarna hävdar att den moderna eleven tar mer plats och vill ha mer inflytande i undervisningen. De menar att undervisningen blivit mer elevanpassad.
- **2010** – Kempe och West talar om hur den tekniska utvecklingen gjort det lättare för elever att lära sig själva inom musik.
- **2016** – Statens offentliga utredningar publicerar ”Kulturskoleutredningen” som visar på hur många av landets kulturskolor sätter ett värde i elevens intressen. De lägger även fram förslag på mål som ska främja detta.

Tidigare forskning visar att sedan fokus i undervisningen flyttats från få utvalda elever till alla barn och unga verkar kulturskolans verksamhet blivit mer inriktad på att främja elevens egna intressen, önskemål och åsikter. I jämförelse med vad Rostvall och West (2001, s 170) skriver om den skeva maktbalansen vid några få observationer, Markenstens (2006) elevintervjuer samt klassrumsexemplet som tas upp av Kempe och West (2010) går det via utredningen från 2016 (SOU 2016:69, s 92) iaktta en förändring i undervisningen. Trots detta är inte verksamheten vid landets kulturskolor enhetliga och därför kan undantag finnas där elevens egna preferenser på en plats inte spelar en lika stor roll som på andra geografiska platser.

4 Metod och design

I detta kapitel redovisas studiens metod och design, datainsamling, analys och etiska överväganden.

4.1 Val av metod

Beslutet att använda observationer som studiens metod fattades då det var intressant att observera läraren i undervisningen istället för alternativet med kvalitativa intervjuer, där en risk för att deltagaren inte beskriver sina undervisningsmetoder helt i linje med vad deltagaren faktiskt gör i situationen. Risken att få en förvrängd bild av undervisningen finns även vid observationer då den så kallade forskareffekten, där personen som observerar kan ha en påverkan på de inblandade (Lalander 2015, s 98-100), kan uppstå. Inför valet av metod togs därför beslutet om att observationer skulle ge den mest genuina bilden av undervisningen i denna studie.

4.2 Dörröppnare

Efter en telefonkontakt och ett första möte med en pianolärare vid en kulturskola öppnades en dörr för att genomföra observationer av ytterligare två pianolärare vid samma arbetsplats. I takt med att observationer genomfördes kunde ett empiriskt material (observationsanteckningar) sammanställas som därefter fick agera som en bas för studiens analys och resultat.

4.3 Avgränsning och datainsamling

Efter ett första observationstillfälle fattades ett beslut angående vad studien skulle avse identifiera och analysera. För att kunna besvara de utformade frågeställningarna beslutades att observationsanteckningar skulle föras med fokus på vad läraren gjorde och sade samt lärarens reaktioner på vad eleverna gjorde och sade.

4.3.1 Stegvis datainsamling

Här följer beskrivning av datainsamlingens olika steg:

1. En pianopedagog vid kulturskolan valdes ut via skolans hemsida genom ett bekvämlighetsurval (Thornberg & Fejes 2015, s 271), då kulturskolan var lättillgänglig, och kontaktades via telefon. I samtalet gav personen sitt godkännande att medverka i denna studie. Läraren ville inte att

lektionerna skulle spelas in som ljud. Därför beslutades att datainsamlingen skulle ske genom transkribering i realtid. Tid och plats för ett första observationstillfälle slogs fast. Anteckningar fördes med fokus på val av låtar, stycken och övningar samt vad läraren gjorde och sade.

2. I samband med studiens inledande observation kunde läraren agera som en så kallad dörröppnare (Lalander 2015, s 105) och gav på så vis möjligheten att genomföra observationer vid ytterligare tre tillfällen. En gång två veckor senare med samma pedagog samt ett tillfälle vardera med två andra lärare. Kommunikationen med dessa två lärare (som i fortsättning kommer refereras till som **Beta** och **Gamma**) sköttes helt och hållet av den pianopedagog (**Alfa**) som utgjorde studiens första observation.
3. I samband med att studiens andra observationstillfälle ägde rum med Alfa planerades också definitiva datum för när och var studiens två avslutande observationer skulle äga rum. Under det här tillfället var det möjligt att precisera studiens observationsfokus något då det blev mer tydligt vilka aspekter av undervisningen som var intressanta (Lalander 2015, s 111). Tidigare hade en bredare bild av undervisningen noterats. Från och med detta tillfälle hade observationsanteckningarna ett smalare perspektiv på de situationer som var relaterade till vad läraren sade och gjorde när urvalet av låtar, stycken och övningar gjordes.
4. Studiens tredje observationstillfälle var något kortare än tidigare träffar. Observationen av Beta blev uppdelad i två sittningar under dagen. Detta på grund av ett hål i lärarens undervisningsschema. Det insamlade materialet när det gällde Beta var något smalare än i Alfas fall, framförallt på grund av en kortare observationstid. Trots detta kunde intressanta händelser observeras.
5. Studiens fjärde och avslutande observationstillfälle genomfördes med Gamma. Under samtliga tillfällen fördes anteckningar via ett ordbehandlingsprogram på en dator. Någon ljudinspelning av lektionerna gjordes inte på grund av uteblivande medgivande angående detta från lärarna. Vid några tillfällen medverkade en eller två av elevens föräldrar vilket ibland påverkade undervisningen på olika sätt.

6. Efter fyra observationstillfällen á cirka 3 timmar kunde observationsanteckningar analyseras och kategoriseras för att kunna sammanställa ett resultat.

4.4 Analys av det insamlade materialet

Efter det att studiens observationsanteckningar kontrollerats och reviderats i form av reflektivt skrivande om lektionerna direkt efter observationerna, utformades en metod för hur materialet skulle analyseras. Anteckningarna delades in i olika kategorier för att lättare urskilja vad som skett under lektionerna. Inspiration i arbetet med empirin togs från en metod som Thornberg och Fejes (2015, s 37) skriver om som de kallar för ”kategorisering”. Thornberg och Fejes menar att kategoriseringsmetoden bidrar till att strukturera en större textmassa genom att analysera likheter och skillnader. Metoden var passande för analysarbetet eftersom flera kategorier blev synliga redan kort efter datainsamlingen avslutats. Anteckningarna analyserades med en typ av färgkodning utifrån den kategorisering som framkom genom sökandet efter likheter och samband i empirin:

- *Läraren* bestämmer undervisningens utseende och innehåll utan elevinflytande.
- *Läraren* reagerar på elevens försök att påverka undervisningens innehåll. Eleven reagerar på lärarens försök att påverka undervisningens innehåll.
- *Läraren* ger eleven möjlighet att påverka valet av låtar, stycken och övningar. Eleven tar chansen att påverka/avstår från att påverka undervisningens innehåll.

Denna kategorisering genomfördes för att belysa vad som hände under observationerna utifrån studiens syfte. Det var viktigt här att skilja på när **läraren** försökte påverka undervisningen kontra när läraren gav **eleven** en chans att påverka undervisningen. På grund av detta utökades två av kategorierna med tilläggen ”Eleven tar chansen att påverka/avstår från att påverka undervisningen” och ”Eleven reagerar på lärarens försök att påverka undervisningen”. Detta trots studiens lärarfokus. En färgkodning utifrån ovanstående tre kategorier genomfördes och under resultatsammanställningen (kap. 5) omarbetas och reduceras analysen under tre rubriker: samverkan, makthavare och initiativ.

4.5 Etiska ställningstaganden och avvägningar

Studien fokuserar på lärarna, och observationsanteckningarna är skrivna utifrån hur lärarna agerar och vad de säger. Studien uppfyller Vetenskapsrådets fyra krav för att bedriva forskning (Vetenskapsrådet 2011, s 6-14) (se bilaga). De deltagande lärarna har blivit informerade om forskningens syfte. Detta skedde i samband med det första mötet med de lärare som deltog. De gjordes medvetna om rätten att bestämma över sin medverkan genom ett e-postmeddelande som skickades ut efterföljande observationerna. Detta e-postmeddelande talade även om hur insamlade uppgifter skulle användas i sammanställningen av denna uppsats och inte för något annat ändamål. Lärarna har fått vetskap om hur alla uppgifter angående dem har aidentifierats och att det kommer vara ytterst svårt för en utomstående att identifiera dem. I resultatet sker denna aidentifiering med hjälp av kodnamnen Alfa, Beta och Gamma. Åsikter och handlingar från elever är ibland relevanta för att förstå lärarens agerande. Studien omfattar dock inga direktcitat från elever och ingen känslig information hanteras. De deltagande lärarna kontaktades via e-post (se bilaga) där de fick information om Vetenskapsrådets fyra huvudkrav på forskning (2011, s 6-14).

5 Resultat

Detta resultatkapitel presenteras med utgångspunkt i tre rubriker: a) Samverkan, belyser händelser då läraren fattat beslut kring undervisningens innehåll genom att samtala med eleven och fråga efter dennes tankar och åsikter; b) Makthavare, beskriver de tillfällen där läraren utformar undervisningen och väljer ut låtar, stycken och övningar utan att söka tankar och åsikter från eleven; c) Initiativ, berättar om lärarens respons på idéer och förslag från eleven kring undervisningens innehåll. I resultatet presenteras också de tre lärarna som deltagit i studien var och en för sig kallade Alfa, Beta och Gamma.

5.1 Samverkan

5.1.1 Alfa

Alfa visar genom olika frågor att hen är angelägen om att eleverna ska ha en egen vilja att genomföra lektionsmomenten. Under flera av lektionerna inleder läraren förslag till olika övningar och låtar med ”Ska vi...?” och ”Vill du...?”. Det kan inte uteslutas att dessa moment schemalagts i förväg även om eleverna får chans att tycka till.

Läraren använder sig av den stundande juletiden för att inkludera julmusik i pianoundervisningen. ”Efter lovet brukar jag börja med jullåtar. Är det något du känner att du vill?” är en vanlig fråga till eleverna under observationstiden. Läraren är inte bara noga med att fråga om eleverna vill spela jullåtar, det är även vanligt att elever får nämna jullåtar eller melodier som de vill lära sig. Ofta sitter eleverna tysta eller berättar om hur de inte har några särskilda önskemål varpå läraren plockar fram låtförslag. Vid de få tillfällen då någon elev framför något förslag på en melodi omfamnar läraren detta och inleder undervisningen på den nivån där eleven befinner sig.

Igenkänningsfaktorn hos eleverna är till synes viktig för Alfa. Under flera tillfällen kan olika variationer av ”Känner du igen den här?” noteras. Vid ett enskilt tillfälle spelar läraren förslag på två olika låtar men eftersom eleven inte kan identifiera någon av dem mynnar det hela ut i att läraren skrotar låtförslagen omgående. Även frågor som ”Vilken vill du börja med?” uppfattas under observationen, vilket visar på att elevernas egna erfarenheter och preferenser är viktiga för lärarens design av undervisningen.

Alfas utdelning av läxor baserar sig mycket på vad eleven önskar och orkar. ”Får jag ge dig något nytt eller har du något planerat på lovet?”, ”Kan jag ge dig två låtar att spela på?” och ”Vill du ha en eller två sidor?” är frågor som noteras under observationstiden. Vid de allra flesta tillfällena godkänner eleven lärarens förslag. Vid ett enskilt tillfälle krockar lärarens önskan om att spela ytterligare sidor i läroboken till nästa lektion med elevens ambition att lära sig fortsättningen av ett klassiskt stycke de spelat tidigare under lektionen. Här nämner Alfa för eleven att hen gärna vill göra klart boken innan de börjar med något annat. Efter lektionen berättar läraren om hur beslutet att inte lära ut fortsättningen av det klassiska stycket togs på grund av musikens svårighetsgrad kontra elevens nivå.

5.1.2 Beta

Betas uppvärmningar grundar sig en del i vad hans elever tycker och tänker. Eleven kan få frågor som ”Är du uppvärmd?” vilket tyder på att läraren ger eleven en chans att genomföra detta moment innan lektionen börjar. Om eleven i fråga inte har värmt upp före lektionen är läraren även då mån om att få åsikter och tankar från eleven om hur uppvärmningen ska genomföras. Frågor som ”Vill du spela båda eller ska vi ta varsin hand?” och ”Vill du kasta dig på med båda händerna?” visar att Beta verkligen ger eleven en chans att lägga så mycket tid som behövs, och inte mer, på att värma upp. Under studiens observationer av Beta är läraren till synes inne i ett projekt där flera av eleverna spelar musik från filmer och tv-spel. Det är därför svårt att säga om låtarna valts ut av läraren själv eller om urvalet skett i samförstånd.

Elevens uthållighet är en faktor Beta verkar lägga vikt vid. Efter att de repeterat ett stycke ett flertal gånger frågar Beta om eleven verkligen orkar spela stycket en gång till. Här får eleven en tydlig möjlighet att avsluta lektionsmomentet om hen vill. Eleven finner dock inga svårigheter i att framföra stycket inför läraren ännu en gång.

5.1.3 Gamma

Gamma är angelägen att fråga om elevens åsikter och önskemål när julmusik introduceras som en del av undervisningen. Efter en fråga kring huruvida eleven tycker om julmusik följer Gamma upp med att lyfta fram låtar ur sin repertoar. Dock kan ingen händelse noteras där läraren tydligt ber eleven om något konkret förslag på låtar. Elevinflytande är däremot synligt efter det att läraren lagt fram flera olika låtförslag.

Fastän de är något tveksamma kan det noteras att vissa av eleverna tar beslut i vilka låtar de vill spela utifrån Gammas urval.

Under Gammas lektion med en nybörjare är valet av material kontrollerat av läraren och undervisningen baserar sig endast på låtordningen i en lärobok. Under senare lektioner ger dock läraren de mer avancerade eleverna mer att säga till om genom frågor som ”Vad har du spelat på till idag?” vilket indikerar att eleven fått flera låtar som läxa och får här en chans att välja vilket stycke hen kan bäst. Trots detta svarar eleven att ”Jag fick typ ingen läxa” och lektionstiden läggs istället på ett notstycke eleven själv tagit med sig. Det här lektionsupplägget bidrar till en viss tveksamhet hos Gamma som uppenbarligen inte har en planering för detta scenario i bakhuvudet. Citat som ”Ska vi gå igenom det nu tro?” och ”Det kommer ta lite längre tid.” tyder på att läraren designar om sin planering allteftersom lektionen fortgår.

5.1.4 Konklusion: Samverkan

Alfas undervisning är till stor del utformad efter frågor såsom ”Vill du...?” och ”Kan du...?” trots att lektionsmomenten troligtvis är planerade i förväg. Urvalet av jullåtar görs på liknande sätt av Alfa och Gamma. De söker elevens godkännande för att övergå till julmusikbaserad undervisning följt av att de plockar fram ett flertal förslag och ger eleven chansen att välja. Beta använder sig inte av julmusik under de lektioner som observerats. Igenkänningsfaktorn är viktig för Alfa som visar detta genom att vid flera tillfällen fråga huruvida hans elever känner sig bekanta med låtförslagen. En gemensam faktor som Alfa och Beta gör synlig under observationerna är deras undringar kring elevens uthållighet. Genom att fråga eleven om hen orkar spela ett stycke ytterligare en gång efter det att stycket repeterats under en längre tid får eleven en chans att avsluta lektionsmomentet. Ett tillfälle där Gamma och hans elev tidigare missförstått varandra utmynnar i att läraren planerar om lektionen allt eftersom den fortgår. Detta på grund av att eleven inte blivit tilldelad någon läxa och därför tagit med sig noter på en egenvald låt. Beta designar sina inledningar av lektionerna på lite olika sätt beroende på huruvida eleven värmt upp innan eller ej. Detta visar på hur läraren ger eleven en chans att genomföra uppvärmningar hemma och på så vis kunna utnyttja lektionstiden annorlunda.

5.2 Makthavare

5.2.1 Alfa

Även om Alfa verkar lägga vikt vid att eleverna har en hand med i utformandet av undervisningen kan några tillfällen noteras då valen av undervisningsmaterial görs av läraren med färre inslag av elevinflytande. Ett exempel på detta är när Alfa berättar att en elev ska spela två sidor ur läroboken över lovet. Trots denna antydning till en order följer läraren upp med att fråga om eleven vill ha en eller två sidor.

Några moment under inledningen av lektionerna där eleverna ombeds värma upp genom att spela skalor kan uppfattas som ett eget beslut av läraren. Dessa händelser placerar sig dock i någon form av gråzon då Alfa, trots ”Vill du...?”, troligtvis hade med skalspel som en del av planeringen. Alltså går det inte säkerställa att skalspelet tagits bort från planeringen ifall eleverna inte velat genomföra övningen. Denna tveksamhet kring huruvida Alfa fattar egna beslut angående undervisningens innehåll eller om elevernas åsikter faktiskt påverkar lektionerna är synlig även under övergången till julmusikbaserad undervisning. Detta beskrivs i ett tidigare stycke som en överenskommelse mellan läraren och eleverna. Trots detta kan en annan form av beslutsfattande noteras vid ett tillfälle då läraren nämner att ”Nu efter lovet kör jag igång med jullåtar”. Detta pekar på att läraren redan bestämt att de ska börja med julmusik efter lovet. Strax efter detta uttalande ställer dock läraren frågan ”Är det något du vill?”. Ett annat citat från Alfa antyder en liknande jargong då läraren talar om för eleven att hen ”brukar” introducera julmusik efter höstlovet. Alfa frågar kort därefter om det är något eleven vill.

Vid ett tillfälle under en av observationerna pratar Alfa om hur några pianostycken i läroboken bedöms som ”de svåraste”. Vidare nämner läraren när hen och eleven diskuterar jullåtar att en person som har ”spelat piano i några år” kanske inte vill spela ”Jingle Bells”. Här indikerar läraren att eleven är för duktig för så enkla melodier som ”Jingle Bells” och lägger därmed undervisningsribban relativt högt. Denna uppskattning av svårighetsgrad är även synlig åt motsatt håll då läraren ger förslag på ”lätta låtar” till andra elever.

5.2.2 Beta

En lektion som Beta genomför med en nybörjarelev skiljer sig något från lärarens övriga undervisning. Medan läraren och eleverna tidigare arbetat i samförstånd och diskuterat vad eleven vill och orkar är det under denna lektion möjligt att notera en annan jargong. Här tar Beta mycket mer initiativ kring vad eleven ska få spela. Under tidigare lektioner har eleverna arbetat med stycken noterade på lösblad medan den här eleven följer en lärobok med en tydlig struktur som läraren organiserar. Eleven spelar upp sin läxa bestående av låtar från boken varpå läraren väljer ut nya låtar från samma bok. Detta föregår helt utan åsikter och tankar från eleven.

5.2.3 Gamma

En skillnad kan noteras mellan Gammas inledande lektioner och de efterföljande. De första tre lektionerna under observationen av Gamma är väldigt lika. Efter dessa undervisar Gamma sina elever på sätt som ger dem möjligheter att tycka till om undervisningens innehåll. De inledande eleverna spelar från samma lärobokserie (en av eleverna har avancerat och spelar från en uppföljare) och undervisningens innehåll styrs av de här böckerna och av Gamma. ”Nu har vi spelat i fyrtakt, nu ska vi spela i tretakt” är ett citat som noteras under observationen vilket indikerar att Gamma här väljer själv när de ska avancera.

Det inträffar vid ett tillfälle att undervisningen blir märkbart påverkad av det faktum att en observatör är närvarande under lektionen. Gamma inleder lektionen med en elev som uppenbarligen spelat pianot under en längre tid och ber denna elev spela upp ett arrangemang på en låt. När detta är avklarat går de vidare med andra låtar. Det verkar här som att Gamma helt enkelt vill visa observatören vad eleven kan.

Gamma verkar ha utformat en planering för några av eleverna som inkluderar julmusik. Även fast läraren presenterar jul temat i form av frågor som ”Vill du ha en jullåt också sen eller?” och ”Tycker du om jullåtar?” ger Gamma ett intryck av att vara ganska ihärdig i att introducera julmusiken. Detta intryck förstärks av något som Gamma uttrycker i form av ”Du, jag tycker vi ska spela jullåtar nu.”.

5.2.4 Konklusion: Makthavare

Under Betas och Gammas lektioner med nybörjarelever kan det noteras att valet av material sköts av läraren och baserar sig på innehållet i läroböckerna. Undantaget här är en av Gammas elever som använder sig av en mer avancerad lärobok. Majoriteten av Alfas elever befinner sig i nybörjarstadiet men där baserar läraren många val av material på elevernas egna preferenser. Det är möjligt att notera flera kommentarer och frågor från Alfa där eleven får instruktioner om vad som ska spelas fastän dessa anvisningar följs upp med frågor om vad eleverna önskar. Ett uttalande om lätta kontra svåra låtar görs av Alfa. Hen exkluderar ”Jingle Bells” från att vara en del av undervisningsmaterialet för att den är ”för lätt”. Gamma blir vid ett tillfälle synligt påverkad av det faktum att undervisningen observeras då en elev ombeds spela upp en tidigare inövad låt för observatören med det, till synes, enstaka syftet att visa vad eleven kan. När julmusiken ska introduceras i Gammas undervisning kan en ihärdighet noteras hos läraren som tyder på att momentet var planerat i förväg trots att frågor angående elevens önskemål ställs.

5.3 Initiativ

5.3.1 Alfa

Vid flera situationer under studiens observationstillfällen kan händelser noteras då eleven gör försök att manövrera undervisningen utan ”tillåtelse” från läraren. En elev är ivrig att fortsätta lära sig ett klassiskt stycke när läraren informerar om att de ska genomföra andra lektionsmoment först. Samma elev vill sedan avancera och lära sig B-delen av stycket men får som svar från Alfa att de ska arbeta klart i läroboken. Ovan nämns att detta beslut från läraren har mer att göra med elevens bristande färdigheter än med Alfas ambitioner att avsluta läroboken. Det som ändå gör denna händelse relevant är det faktum att efter elevens fråga om de kan spela de två återstående sidorna av stycket också svarar läraren ”Ja, absolut”. Trots detta går inte Alfa elevens önskemål till mötes.

Vid ett tillfälle där en elev frågat om lov att få genomföra en övning (en lek med målet att lära sig rytmer) som ledare med läraren utnyttjar Alfa detta och frågar om hen får ”göra samma sak” på eleven efteråt. Här använder läraren elevens initiativ för att ha möjlighet att genomföra en övning. Efter det att eleven har fått slutföra övningen som

ledare är hen positiv och ger ett entusiastiskt medgivande när läraren frågar om hen får leda uppgiften.

Alfa är inte rädd att lägga mycket ansvar kring undervisningens design på eleven och elevens fantasi. Vid utformande av så kallade ”musiksagor” (gestaltning av en berättelse med hjälp av pianoljud) får eleverna bestämma de flesta parametrarna för uppgiften. Vid ett tillfälle medverkar en förälder som anser att eleven överdriver något i utformandet av sagan. Läraren svar på detta är dock ”Nej, det går fint”, vilket tyder på att Alfa inte vill begränsa eleven på något sätt. Samma elev berättar sedan tydligt att hen vill börja spela ”riktig musik” vilket läraren accepterar och ger istället eleven musiksaga-uppgiften som en läxa.

Under lektionerna vill en elev visa upp en melodi som tagits ut på gehör. Efter det att Alfa lyssnat på elevens framförande tar läraren tillfället i akt och frågar om eleven vet vad stycket heter och vem som skrivit det. Efter ett svar från eleven som pekar på att hen inte vet berättar läraren om musikens titel och kompositör. Efter denna korta avstickare från planeringen återgår läraren till att arbeta med andra låtar.

5.3.2 Beta

En av få relevanta händelser som antyder initiativtagande från elever under Betas undervisning inträffar under inledningen av en lektion. Det är tydligt att eleven i fråga arbetar med flera stycken parallellt. Utan någon uppmaning från Beta sätter eleven fram en av låtarna vid pianots notställ. Lärarens respons på detta är inget mer dramatiskt än ”Du väljer att sätta fram den?” följt av ”Då kör vi den.”.

Ytterligare ett tillfälle visar sig där eleven försöker styra undervisningens innehåll under Betas lektioner. Här handlar det om detaljer kring stycket som spelas. En elev har åsikter kring hur hen ska spela i vänsterhanden. Eleven har en idé om att spela stycket något annorlunda än hur det står i noterna, efter en kort diskussion accepterar läraren dessa förändringar.

5.3.3 Gamma

Vid några tillfällen under Gammas lektioner kan det noteras hur eleven spelar en stor roll i valet av låtar och stycken. Det som nämns under 5.1.3 Gamma angående eleven

som tagit med sig noter på eget initiativ när läraren glömt dela ut någon läxa varpå Gamma får planera om lektionen faller under den kategorin. Fastän Gamma här bevisligen inte delat ut någon läxa föregående lektion är det ändå intressant att se hur eleven svarar på detta genom att välja ut ett eget stycke att lära sig. Det är intressant eftersom det då sker en mindre maktskiftning och eleven får till viss del styra undervisningens musikaliska material.

Under en lektion uttrycker sig en av Gammas elever tydligt när de bläddrar i boken och pekar på en låt hen önskar spela varpå läraren svarar ”Ja, vi kommer till den sen.”. Framåt slutet av lektionen börjar de arbeta med elevens önskelåt. Lärarens respons tyder dock på att låten fanns med i planeringen.

I samband med urvalet av jullåtar under en av lektionerna är en elev väldigt aktiv i processen. Om man bortser från det faktum att läraren har lagt fram flera förslag sköts valet av material helt och hållet av eleven som sällar bort de låtar och stycken som redan övats in och lyfter fram de som verkar intressanta. Gamma håller här en låg profil och skjuter in åsikter om materialet vid några tillfällen.

5.3.4 Konklusion: Initiativ

Alfa går med på att låta eleverna spela en betydande roll i urvalet av låtar och stycken. Vid ett tillfälle tillåter läraren en elev genomföra en rytmövning på Alfa. När denna är fullföljd kan sedan läraren genomföra en liknande övning på eleven utan att denne har några invändningar. Alfa är kvick att interagera elevernas tankar i undervisningen. Detta är synligt när en elev har plockat ut melodin från ett klassiskt stycke vilket leder till att Alfa berättar kring styckets namn och kompositör. Under en annan övning som kretsar kring att komponera en saga med hjälp av ljud från pianot tillåter Alfa att eleven tar mycket initiativ. Även fast eleven kommer med några, enligt medsittande förälder, smått överdrivna förslag svarar Alfa att elevens idéer är bra. När eleven sedan vill börja spela ”riktig musik” anammar läraren denna idé och ger eleven en läxa att utforma musiksagan. Den gången det är synligt att Alfa inte låter elevens önskemål styra undervisningens innehåll är när läraren anser att låten eleven önskar spela är för avancerad. Den enda gången det är tydligt att Betas elever tar initiativ i designen av undervisningen är när en elev som uppenbarligen haft mer än en låt i läxa väljer att sätta fram ett specifikt stycke vid notstället. Läraren har inga invändningar mot detta utan

låter eleven bestämma. Beta godkänner även att en elev väljer att inte spela en låt exakt så som den står i noterna och godkänner elevens idéer till förändringar. När Gamma har glömt bort att dela ut läxa till en elev tar denne med sig egna noter vilket läraren omfamnar och utformar lektion utefter detta. Gamma är överlag accepterande i situationer där eleven uttrycker önskemål angående låtar och stycken. Vid något tillfälle plockar läraren fram en mängd låtar som eleven sedan får sköta urvalet av. När detta pågår håller sig Gamma i bakgrunden.

5.4 Sammanfattning av resultat

Pianolärarna vid kulturskolan i denna studie väljer ut låtar och stycken på liknande sätt. När de undervisar de elever som följer en lärobok tar lärarna mycket ansvar gällande urvalet av material. När de undervisar elever som inte följer en lärobok utan lär sig låtar utifrån lösblad eller på gehör tar lärarna med elevens åsikter, tankar och önskemål i betänkande i större utsträckning innan valet av låtar och stycken görs. Denna iakttagelse har möjligen vissa undantag då det inte går fastställa hur urvalet av Betas film- och tv-spelsmusik gått till. Även traditioner såsom julen påverkar valet av undervisningsmaterial under studien. Alfa och Gamma bygger sin undervisning på många frågor kring vad eleven föredrar fastän de verkar ha planerat flera moment i förväg. Beta använder också frågor som en del av undervisningen men inte i samma utsträckning som hens två kollegor.

6 Diskussion

I detta diskussionskapitel möts resultat och tidigare forskning utifrån studiens syfte att få en bild av undervisningen som ges i instrumentet piano på en kulturskola gällande samverkan, maktbalans och initiativtagande när urvalet av låtar, stycken och övningar sker. Frågeställningarna för studien som besvaras är *Hur går läraren tillväga för att bestämma urvalet av låtar, stycken och övningar i undervisningssituationen?* och *Vad gör och säger samt hur reagerar läraren när urvalet sker?*.

6.1 Lärarens urval

När urvalet av undervisningsmaterial görs med hjälp av läroböcker är lärarna väldigt tydliga och strikta. Lärarna verkar här ha en löpande planering där en låt från boken byts ut mot en annan under lektionerna. Detta görs till skillnad från lärare citerade av Holmberg (2010 s 107-108) som menar på att läroboksbaserad undervisning inte längre är hållbart. När låtarna i undervisningen som observerats väljs ut efter ett specifikt tema, såsom julmusik, använder sig lärarna av en del elevsynpunkter. Både när det gäller övergången till området och valet av låtar är Alfa och Gamma, i linje med vad Kempe och West (2010, s 99) säger om vikten av en hög igenkänningsfaktor, måna om att eleverna ska vilja spela dessa låtar. Eleverna tillåts även, efter viss begränsning, välja jullåtar som tilltalar dem.

6.1.1 Lösblad kontra läroböcker

Valet av låtar och stycken görs i likhet med de kommentarer Holmberg (2010) presenterar i sin avhandling. Holmberg ger en röst åt lärare som menar att undervisning som baserar sig i att följa en lärobok in i minsta detalj är utdaterad. Istället får kopian spela en central roll i urvalsprocessen (s 107-108). Detta är synligt hos samtliga tre lärare som studerats. Majoriteten av Betas elever spelar låtar som lärs ut genom noter som kopierats från olika böcker. Oavsett om Betas elever valt dessa låtar själva eller inte, vilket denna studie inte kan påvisa, går det konstatera att undervisningen är elevantpassad och att Beta troligtvis valt ut låtarna som varit anpassade för den enskilde eleven. Annars hade alla troligtvis spelat samma låt förutsatt att de låg på samma nivå. Även Alfa och Gamma använder sig av lösblad i sin undervisning i viss utsträckning. Vid flera tillfällen visar Alfa och Gamma upp en samling noter för att sedan låta eleven sköta urvalet av dessa.

6.1.2 Riktning och struktur

Tidigare nämnda lärare i Holmbergs (2010, s 107-108) intervjustudie hävdar att det inte längre är möjligt att följa en lärobok rakt igenom. Denna studie kan inte fullt ut hävda motsatsen. Det som går att visa på är att lärarna som observerats vid vissa tillfällen undervisar på ett sådant sätt som använder en lärobok som ensam bas. Både Beta och Gamma undervisar elever där samtliga låtar och stycken under lektionerna kommer från en och samma lärobok. Det är intressant att spekulera i varför vissa elever under studien undervisas efter en lärobok när andra elever erhåller en mer elevenpassad undervisning grundad i lösa noter. I Betas fall kan ett mönster noteras. De elever som passerat nybörjarstadiet (baserat på svårighetsgraden av deras aktuella projekt) undervisas på ett sådant sätt som använder sig av lösblad. Den enda elev Beta undervisar under observationstiden som dock är nybörjare följer en lärobok. Detta visar på möjligheten att litteratur som riktar sig mot nybörjare är mer anpassad för att användas som ensam bas i undervisningen. En av Gammas elever som använder en lärobok som grund i undervisningen är däremot inte någon nybörjare. Detta kan noteras eftersom eleven använder sig av en bok för en mer avancerad nivå. Det kan vara så att det inte är nivån på eleven som styr valet av material i Gammas fall. Det kan helt enkelt vara så att vissa elever behöver den form av struktur och att undervisning efter en lärobok här ändå får anses vara elevenpassad.

6.2 Att fråga om lov

Att som lärare ställa frågor till sina elever som handlar om huruvida de vill genomföra vissa lektionsmoment är något som kan noteras under studien. I synnerhet är Alfa och Gamma måna om att deras elever ska känna sig motiverade till att genomföra lektionsmomenten och visar detta genom att ofta fråga om lov inför ett nytt lektionsmoment. Man kan säga att de arbetar i linje med vad kulturutredningen från 2016 föreslår. I utredningen går att läsa hur undervisningen vid kulturskolan ska främja elevens möjlighet till inflytande (SOU 2016:69, s 203). Detta kan innebära att lärarnas elever ges möjligheter att välja bort låtar, stycken och övningar som de inte önskar genomföra. Dock är det inte säkert hur detta hade påverkat undervisningen med tanke på att ingen elev i denna studie väljer att svara nej på lärarnas frågor om lov.

På grund av att studien genomförs under höstens andra halva blir en del av undervisningen präglad av musik från den stundade julhögtiden. Beta använder sig inte

av julmusik i sin undervisning. Hos de två andra lärarna går det däremot hitta likheter i undervisningens design när detta område introducerades. Både Alfa och Gamma berättar tydligt för flera av eleverna att de vanligtvis arbetar med julrepertoar vid den tiden på året. Det är visserligen vanligt att eleverna svarar entusiastiskt till detta men det är ändå intressant att observera denna traditionsstyrda planering eftersom en koppling till tidigare forskning är möjlig här. Holmberg (2010) talar om hur elevers verkliga önskemål ibland kan färgas av lärarnas föreställningar och menar att massmedia kan styra även lärarens uppfattning av elevens musiksmak (s 178). Detta går att koppla till Alfors och Gammas julinspirerade planering. Traditioner är kraftfulla och förstärks ofta av omvärlden. Därför är det inte konstigt att julmusik, som i princip blivit en egen genre, ofta har en självklar plats i många musiklärarens planeringar. Det är dock inte säkert att eleven vill spela jullåtar varje höst/vinter, men det finns en risk att lärare antar detta.

6.3 Uthållighet och koncentration

För det mesta är elevens uthållighet och koncentration inte ett problem för lärarna. Vid ett tillfälle möts en fråga från Alfa angående mängden läxor däremot av ett annat svar. Eleven i fråga vill hellre spela fortsättningen av ett klassiskt stycke som läxa. Situationen kan kopplas till det Holmberg (2010) presenterar i form av åsikter från lärare som menar att uthålligheten hos eleven blivit sämre. Samma lärare menar att även disciplinen blivit sämre hos eleverna. Läraren påstår att barn och ungdomar vant sig vid att saker och ting ska ske fort. De är vana vid att kunna skapa musik endast genom ett knapptryck (s 92-94). Alfors elev vill hellre fortsätta med ett klassiskt stycke än att spela låtar från läroboken. Detta trots att Alfa påstår fortsättningen av stycket vara för avancerat för tillfället. Detta är dock inget läraren nämner för eleven. Eleven har här lyckats spela styckets inledande del utan större problem. Därför är det naturligt att eleven tror sig kapabel att spela även fortsättningen. Lärare från Holmbergs studie anser att det förr var enkelt att undervisa eleven på ett sådant sätt som var önskvärt för läraren (s 94-97). I den här situationen med Alfa sätter sig eleven emot läraren och tror sig kunna avancera fortare än vad Alfa har planerat. Det går dock ifrågasätta varför inte läraren i detta fall förklarar för eleven att fortsättningen av stycket är svårare än inledningen och att det är därför Alfa vill fortsätta med läroboken. För att eleven ska träna upp sina färdigheter och sedan ha möjlighet att återvända till stycket. I Markenstens (2006, s 12) studie lyfter en elev just dessa tankar och menar att hens

lärare, som inte låtit elever sjunga den genre eleven önskade, troligtvis hade en hantverksteknisk tanke om valet av undervisningsmaterial trots begränsade möjligheter till elevinflytande. Kanske borde Alfa ha talat om för eleven att de väntade med fortsättningen av det klassiska stycket för elevens eget bästa.

6.4 Initiativ

Rostvall och West (2001, s 170) talar om hur maktbalansen i den tidens kulturskola upplevs som skev och lagd åt lärarens håll. Holmberg (2010) skriver att populärmusikens intåg i verksamheten kan ha påverkat maktbalansen och bidragit till att lärare och elever hamnar i situationer där eleven besitter en större vetskap om musiken som spelas än läraren (s 25-25). Ett sådant förhållande kan observeras under en av Gammas lektioner. Som en följd av att Gamma till synes glömt bort utdelningen av läxa föregående lektion tar eleven med sig noter på en egenvald låt. Här kan en mindre maktskiftning noteras. Fastän Gamma fortfarande är innehavande av mer kunskap kring notskrift och notläsning drivs undervisningen mer på elevens villkor efter detta. Denna händelse är intressant att jämföra med ett klassrumsexempel som Kempe och West (2010) tar upp angående en lektion där läraren inte intresserar sig märkbart för, eller sätter något större värde i, en elevs egenvalda låt (s 100-101). I deras exempel verkar inte läraren bry sig särskilt mycket om elevens musik jämfört med Gamma som designar om sin planering utefter materialet som eleven tagit med sig.

Alfa är mån om att hans elever ska vilja genomföra lektionsmomenten och känna sig motiverade i undervisningen. Läraren är även mån om att eleven ska tycka till om musiken som används under lektionerna. Att låta eleven välja musik som intresserar denne är gynnsamt för lärandet menar Kempe och West (2010, s 99). Kempe och West (s 99) hänvisar till Kress (2010) menar att material som intresserar eleven eller som känns bekant är positivt för att skapa mening i lärandet. Lektionsmomentet där Alfa låter eleven utforma en musiksaga känns relevant där eleven väljer att spela riktiga låtar istället. Situationer under Gammas lektioner visar tydligare exempel på vad Kempe och West (2010, s 99) med referens till Kress (2010) skriver om angående vikten av igenkännande och önskemål. Gamma tillåter en elev som tydligt uttrycker gillande för en låt i läroboken att i slutet av lektionen spela denna. Gamma tillåter en annan elev sköta valet av jullåtar efter ett ursprungligt urval av läraren. På det viset kan jullåtar tänkas vara bra för undervisningen då de ofta har en hög igenkänningsfaktor. Många

elever ställer sig positiva till julmusik, vilket blir tydligt i denna studie. Alltså uppfyller ”genren” det som Kempe och West (2010, s 99) och Kress (2010) talar om kring elevers erfarenheter och önskelåtar. Därför är det inte särskilt konstigt att majoriteten av lärarna som deltagit i studien väljer att interagera den typen av musik i sin undervisning.

6.5 Att lära sig själv

Kempe och West (2010) skriver om hur musikutbildningen har moderniserats vilket i sin tur gör det möjligt för eleven att lära sig själv. Med hjälp av olika informationskällor och datorprogram kan eleven se till att läraren inte längre är essentiell för att lära sig hantverket (s 79). I denna studie finns exempel på en elev som tar saken i egna händer när läraren Gamma glömt dela ut någon läxa. Eleven har, troligtvis med hjälp av datorn, tagit fram noter på en låt eleven själv önskar lära sig. Här kan vi se exempel på en elev som lär sig själv. Nu blir det så att Gamma tar vara på elevens initiativ och fördriver undervisningen utefter dessa noter. Men hade eleven i fråga inte tagit med noterna till lektionen kunde det funnits en möjlighet för eleven att lära sig låten i vilket fall om vi ska tro på vad Kempe och West (2010, s 79) säger om teknikens möjligheter att ersätta läraren.

6.6 Metoddiskussion

Tre pianolärare valdes från början ut med hjälp av en personallista på kulturskolans hemsida för denna studie. Den första läraren som kontaktades gav sitt godkännande att medverka i studien (Alfa). Den andra utvalda läraren tackade nej till att delta strax efter Alfa informerat om att den tredje utvalda läraren inte längre undervisade vid kulturskolan. Detta ledde till att ett övervägande gjordes angående huruvida studien skulle försöka inkludera andra lärare vid samma kulturskola eller om sökningen efter deltagare skulle ändra riktning. Innan några åtgärder togs för att kontakta lärare från andra kulturskolor kunde dock Alfa agera som en dörröppnare (Lalander 2015, s 105) och övertygade två kollegor att vara en del av studien. Denna process ledde fram till att tre pianolärare kunde observeras vid en och samma kulturskola. På så vis har det varit möjligt att få en liten bild av en arbetskultur, en arbetsplats för tre pianolärare.

Fastän det säkerligen varit intressant att genomföra studien på ett bredare urval av skolor fanns det skäl för att endast studera en kulturskola. Det var intressant att försöka få en bild av verksamheten vid en och samma kulturskola. Alternativet hade varit att

studera lärare som undervisade i olika städer. Resultatet kunde då blivit en jämförande studie mellan dessa skolor men eftersom så få lärare då skulle ha studerats hade inte resultatet kunnat ses som övergripande. Studien som genomförts är inte alls övergripande utan fokuserar på att ge en bild av en och samma kulturskola.

Det faktum att lärarna valde att inte låta sig spelas in under lektionerna bidrog till att studien fick grunda sig i observatörens intryck och anteckningar. Det kan ha varit en bidragande faktor till att anteckningarna som fördes under studiens inledande observation har ett bredare fokus än empirin från följande observationer. Det är möjligt att bristen på ljudinspelning bidrog till en känsla av att behöva komplettera i skrift. Efter en stund av skrivande blev det dock uppenbart att allt som läraren gjorde och sa under lektionerna inte var relevant och fortsatta anteckningar fördes därför utifrån ett specifikt fokus. Det som händer här stämmer överens med vad Lalander (2015, s 111) säger om hur observationsfokus efter en tid kan bli mer preciserat när det blivit tydligare vad som ska studeras.

Forskareffekten Lalander (2015, s 98-100) beskriver som begrepp, innebär att en observationsstudie måste ta med i beräkningen att observatörens närvaro kan påverka situationen. Effekten som Lalander beskriver kan noteras under ett tillfälle i denna studies observationstillfällen. Det är det enda tillfälle då effekten är fullt synlig. Det är självklart möjligt att undervisningen påverkats på detta viset under fler tillfällen. Om detta skett är det i så fall inte märkbart för observatören.

Det är möjligt att i efterhand hävda att uppdelningen av observationstiden bland lärarna blev något ojämn. Alfa observerades vid två tillfällen medan de två andra studerades vid ett tillfälle vardera. Det är rimligt att kritisera denna uppdelning och fråga varför inte Beta respektive Gamma studerades vid ytterligare ett tillfälle. Det var däremot dessa tillfällen som var möjliga inom tidsramen för denna studie. Studiens metod och resultat kan ge upphov till fortsatta studier, där denna kan få ingå som en pilotstudie i sökandet efter god forskningsmetod för valt syfte.

6.7 Förslag på fortsatt forskning

Fastän många intressanta punkter har noterats och analyserats bidrar det faktum att endast tre pianolärare med en total observationstid på 12 timmar utgjort studiens

databas till att ingen generell bild av verksamheten kan målas upp. Nya frågor har fötts under arbetet med denna studie, bland annat att utöka omfånget av deltagare och medverkande kulturskolor. Det är därför intressant att genomföra en liknande studie med fler lärare hemmahörande vid olika kulturskolor. En sådan studie kan använda sig av observationer men även av uppföljande intervjuer och eventuellt enkäter. Intervjuer med lärare kan möjligtvis skapa en djupare förståelse för lärarens syn på valet av låtar, stycken och övningar. Intervjuer med elever lägger till en annan dimension. För att få ett än mer övergripande intryck kan enkätundersökning vara ett metodförslag att lägga till. Detta möjliggör också större geografisk spridning och blir till en annan typ av studie.

Ett fokus på grundskolan och eventuellt även gymnasieskolan är ett annat intressant fokus. Det finns en känsla av att musikundervisningen i grundskolan, och framförallt i högstadiet, är präglad av populärmusik för att fånga elevernas intresse. Det skulle vara fascinerande att studera lärarens metoder för få eleverna intresserade under musiklektionerna.

Att studera undervisningen i andra instrument än piano är en ytterligare intressant riktning. Det finns en chans att urvalet av låtar och stycken görs annorlunda under lektioner i instrument som gitarr, trummor eller fiol. Kan det vara så att fiolen som instrument har en särskild repertoar som lärarna förhåller sig till medan trumelever kan få spela lite vad som helst?

Denna studie har genomförts med ett tydligt uttalat lärarperspektiv. Därför är också en möjlighet för fortsatt forskning att genomföra en studie med fokus på eleverna. Förslagsvis med uppföljande intervjuer för att försöka förstå hur eleverna uppfattar att undervisningsmaterialet väljs ut.

I studien framkom det en teori om hur nybörjare i piano är bättre lämpade att följa läroböcker fullt ut jämfört med undervisning grundad i kopierade noter. Därför hade en studie som avser undersöka det material elever, vid förslagsvis estetiska programmet med inriktning musik, får ta del av i sin gymnasieutbildning. Detta för att sedan sammanställa och analysera hur undervisningsmaterial skiljer sig beroende på elevens färdighetsnivå.

Referenser

Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) (2015). *Handbok i kvalitativ analys*. 2., utök. uppl. Stockholm: Liber.

Holmberg, Kristina (2010). *Musik- och kulturskolan i senmoderniteten: reservat eller marknad?*. Diss. Lund: Lunds universitet.

Kempe, Anna-Lena & West, Tore (2010). *Design för lärande i musik*. Stockholm: Norstedt.

Kress, Gunther R. (2010). *Multimodality: a social semiotic approach to contemporary communication*. London: Routledge.

Lalander, Philip (2015). Observationer och etnografi. I. Ahrne, Göran & Svensson, Peter. *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber.

Markensten, Karin (2006). *Varför slutade du i Kulturskolans musikundervisning? Iakttagelser och reflektioner från en intervjuundersökning med elever i Stockholms kulturskola*. Rapport. Stockholms stad, Forskningsenheten.

Rostvall, Anna-Lena, & West, Tore (2001). *Interaktion och kunskapsutveckling. En studie av frivillig musikundervisning*. Stockholm: KMH Förlag.

SOU 2016:69 (2016). *En inkluderande kulturskola på egen grund: betänkande*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2016/10/sou-201669/>

Elektroniska källor:

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. (2002).
Stockholm: Vetenskapsrådet.

Tillgänglig på Internet:

http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf

(hämtad 2016-12-21)

Bilaga

E-postmeddelande till deltagande lärare

Hej! Jag skulle vilja skriva och tacka för att ni ställde upp och hjälpte mig i mitt uppsatsskrivande som nu går in i slutspurten. Jag vill även passa på att informera er om de fyra allmänna forskningskraven:

Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte.

Jag har berättat för er om hur min studie syftar undersöka vilket material i form av låtar, stycken och övningar som används i undervisningen och hur dessa väljs ut.

Deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.

Inför mina observationer gick ni med på att delta i studien. Ni har rätt att närsomhelst och utan anledning välja att datan som handlar om er inte används i uppsatsen. Vilket jag såklart inte hoppas på, men jag vill ändå informera om detta.

Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.

Ni kommer vara helt avidentifierade i uppsatsen. Det kommer vara omöjligt för en utomstående att kunna identifiera er.

Och slutligen:

Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål.

Självklart kommer inte datan användas till något annat än uppsatsen.

Mycket av ovanstående är självklara saker, men jag ville ändå informera er om hur det ligger till.

Återigen, tack så mycket. Ni har hjälpt mig mycket i min utbildning.

Mvh

Andreas Lennartsson